

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Врз основа на член 64 став 1 точка 22 од Законот за Народната банка на Република Македонија („Службен весник на РМ“ бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003, 40/2004, 61/2005 и 129/2006) и член 68 од Законот за банките („Службен весник на РМ“ бр. 67/2007), Советот на Народната банка на Република Македонија донесе

О Д Л У К А **за управување со ризиците** **(„Службен весник на РМ“ бр. 31/2008)**

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

1. Со оваа Одлука се пропишува методологијата за управување со ризиците на кои банката е изложена во своето работење.

2. Според оваа Одлука, под управување со ризиците се подразбира идентификување, мерење или оценка, следење, контрола или намалување на ризиците.

II. ДЕФИНИЦИИ

3. Одделни изрази употребени во оваа Одлука го имаат следното значење:

- Ризик претставува веројатност одредена активност или настан да има директно негативно влијание врз добивката и/или врз сопствените средства, или да предизвика потешкотии во остварувањето на целите на банката;
- Материјални ризици се ризици кои имаат значително влијание врз работењето на банката, односно можат значително да влијаат врз добивката и сопствените средства на банката;
- Кредитен ризик претставува ризик од загуба за банката, поради неможноста нејзиниот клиент да ги измирува своите обврски кон неа, во договорениот износ и/или во договорените рокови;
- Ликвидносен ризик е ризикот банката да не може да обезбеди доволно средства за измирување на своите краткорочни обврски во моментот на нивното достасување, или потребните средства да ги обезбеди со многу повисоки трошоци;
- Валутниот ризик е ризик од загуба заради промена на меѓувалутните курсеви и/или промена на вредноста на денарот кон вредноста на другите странски валути;
- Пазарен ризик претставува ризик од загуба како последица на промена на цената на финансиските инструменти наменети за тргување;
- Оперативен ризик е ризикот од загуба, поради:
 - а. несоодветни или слаби интерни процеси,
 - б. несоодветни лица и несоодветни или слаби системи во банката,
 - в. надворешни настани.

Оперативниот ризик го вклучува и правниот ризик.

Правниот ризик претставува тековен или иден ризик врз добивката и сопствените средства на банката, предизвикан од прекршувања или непочитувања на законските и подзаконските прописи, договори, пропишани практики, етички стандарди, или како последица на погрешно толкување на прописите, правилата, договорите и други правни документи;

- Ризик од концентрација претставува секоја поединечна директна или индиректна изложеност или збир на изложености кои можат да предизвикаат загуби кои би можеле да го загрозат натамошното работење на банката;
- Ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности претставува ризик од загуба кој произлегува од неповолните промени на каматните стапки, а кои влијаат на позициите во портфолиото на банкарските активности на банката;
- Ризик на земја претставува ризик од загуба поради изложеноста на банката кон одделна земја, кој може да произлезе од економските, социјалните и политичките услови во земјата - должник. Посебна форма на ризик на земјата претставува ризикот од трансфер кој произлегува од можните ограничувања при трансферот на средствата од една земја во друга;
- Репутациски ризик е тековен или иден ризик врз добивката или сопствените средства на банката кој произлегува од неповолните согледувања на клиентите, доверителите, акционерите, инвеститорите и регулаторите за работењето на банката;
- Стратегиски ризик е тековен или иден ризик врз добивката или сопствените средства на банката кој произлегува од промените во деловното опкружување, негативните деловни одлуки, несоодветното спроведување на одлуките или недоволната респонзивност на банката на промените во деловното опкружување;
- Стрес-тестирањето претставува техника на управување со ризикот која се користи за проценка на потенцијалното влијание на еден или повеќе внатрешни или надворешни фактори на ризик врз финансиската состојба на банката (солвентноста, профитабилноста и/или ликвидноста на банката);
- Профил на ризичност на банката претставува документиран приказ на квантитативни и/или квалитативни оценки на нивото на мерливите и немерливите ризици кои банката ги презема во своето работење. Како мерливи ризици се сметаат оние ризици чие влијание врз добивката и сопствените средства може да се измери, додека како немерливи ризици се сметаат ризиците чие влијание се утврдува врз основа на оценка, односно проценка (пр. стратегиски и репутациски ризик).

III. СИСТЕМ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИТЕ

4. Банката е должна да воспостави систем за управување со сите материјални ризици на кои е изложена и тој треба да е соодветен на природата, големината и сложеноста на финансиските активности коишто ги врши банката.

Со системот од став 1 на оваа точка, банката е должна да ги опфати најмалку следните видови ризици:

- кредитен ризик, вклучувајќи го и ризикот на земјата;
- ликвидносен ризик;
- валутен ризик;
- пазарен ризик;
- ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности;
- ризик од концентрација на изложеноста на банката;
- оперативен ризик.

Банката е должна, во системот за управување со ризиците, да вклучи и други материјални ризици, на кои е изложена во своето работење, а кои не се опфатени со став 2 од оваа точка.

Позначајните елементи на управувањето со поодделните ризици од став 2 и 3 на оваа точка се дадени во Анексот кој е составен дел на оваа Одлука.

5. Системот за управување со ризиците вклучува:

- воспоставување правила за управување со ризиците;
- соодветна организациска структура со јасно дефинирани надлежности и одговорности при преземањето и управувањето со ризиците;
- ефикасен информативен систем;
- механизам кој обезбедува можност за редовно ревидирање на системите, политиките и процедурите за управување со ризиците;
- соодветен систем на внатрешна контрола и соодветност на внатрешната ревизија.

III.1. Правила за управување со ризиците

6. Согласно со точка 5 алинеја 1 од оваа Одлука, банката е должна да воспостави:

- стратегија за преземање и управување со ризиците;
- политики за преземање и управување со одделните ризици;
- процедури за идентификување, мерење или оценка, следење, контрола или намалување на ризиците;
- начин на вршење стрес-тестирање;
- процес на интерно утврдување и оценка на потребната адекватност на капиталот на банката;
- процедури за воведување нов производ или систем;
- политика и соодветни процедури за користење услуги од надворешни лица.

Стратегија за преземање и управување со ризиците

7. Стратегијата за преземање и управување со ризиците претставува документ или збир од документи кои содржат: основни цели и генерални насоки при преземањето и управувањето со ризиците; генерален пристап при управувањето со ризиците; генерален пристап при интерното утврдување и оценката на потребната адекватност на капиталот на банката; генерален осврт на деловната стратегија на банката и на евентуалните промени во деловната

стратегија на банката; прифатливо ниво на ризик на кое може да биде изложена банката во своето работење.

Стратегијата за преземање и управување со ризиците е составен дел и произлегува од деловната политика и развојниот план на банката (стратегија за работењето на банката).

Политики за преземање и управување со ризиците

8. Политиките за преземање и управување со ризиците претставуваат документ или збир од документи кои содржат: оценка на капацитетот на банката за преземање одделни ризици, како и за оценка на нејзиниот профил на ризичност, организациска поставеност на функцијата за управување со ризиците, основни елементи на управувањето со ризиците, прифатливи инструменти за заштита од или намалување на ризиците, внатрешната контрола и основни елементи на процесот на интерно утврдување и оценка на потребната адекватност на капиталот на банката.

Процедури за преземање, мерење или оценка, следење, контрола или намалување на ризиците

9. Процедурите од точка 6 алинеја 3 од оваа Одлука претставуваат збир од документи кои треба:

- да овозможат навремено и сеопфатно идентификување на ризиците;
- да се засноваат врз квантитативни и/или квалитативни оценки за мерливите и немерливите ризици;
- да вклучуваат правила, начини и постапки за намалување, диверзификација, трансфер и избегнување на ризиците, кои се идентификувани, мерени и оценети од страна на банката;
- да ги дефинираат фреквенцијата и методите за следење на ризиците.

Начин на стрес-тестирање

10. Банката е должна, најмалку еднаш годишно, да врши стрес-тестирање, заради оценка на потенцијалното влијание на еден или повеќе внатрешни или надворешни фактори на ризик врз вредноста на средствата и обврските на банката, односно врз нивото на сопствените средства и адекватноста на капиталот.

Стрес-тестирањето кое го врши банката треба да одговара на големината, видот и сложеноста на банката и на финансиските активности кои ги врши и да се однесува на сите материјални ризици на кои е изложена банката, вклучувајќи ја и евентуалното меѓусебно влијание меѓу одделните ризици.

Стрес-тестирањето се темели врз избор на екстремни сценарија кои може да бидат специфични за банката (внатрешни фактори) и оние кои може да произлезат од пазарните услови во кои работи банката (надворешни фактори).

Стрес-тестирањето ги вклучува најмалку: ефектите од влошување на дел или на целото кредитно портфолио на банката, ефектите од промена на каматните стапки на финансиските пазари, ефектите од промена на

меѓувалутните курсеви и вредноста на денарот во однос на странските валути, ефектите од промена на цените на останатите финансиски инструменти.

Покрај стрес-тестирањето со примена на одделните сценарија, банката врши тестирање со примена на комбинација на повеќе сценарија (пример: промена на валутната структура на кредитното портфолио на банките, влошување на квалитетот на кредитното портфолио, промена на меѓувалутните курсеви и вредноста на денарот во однос на странските валути, како и промена на каматните стапки на финансиските пазари).

11. Банката е должна да го дефинира начинот на вршење стрес-тестирање, како и претпоставките врз кои ќе се темели тоа тестирање, што вклучува:

- спроведување и анализа на различните стрес-сценарија и фреквентноста на нивното спроведување;
- стрес-тестирање во редовни (нормални) услови на работење и стрес-тестирање во вонредни услови на работење;
- активности кои треба да ги преземе Одборот за управување со ризиците и/или другите органи на банката во зависност од добиените резултати од тестирањето;
- начин на известување во врска со резултатите од тестирањето.

Банката е должна да врши ревидирање и документирање на претпоставките коишто ги користи при стрес-тестирањето, документирање на добиените резултати, како и документирање на активностите кои биле преземени од страна на соодветните органи врз основа на тие резултати.

Банката е должна да ја извести Народната банка на Република Македонија (во понатамошниот текст: Народната банка) за резултатите од извршеното стрес-тестирање, во рок од 30 дена по извршеното стрес-тестирање.

Процес на интерно утврдување и оценка на потребната адекватност на капиталот на банката

12. Банката е должна да воспостави процес на интерно утврдување и оценка на потребната адекватност на капиталот на банката, во зависност од нејзиниот профил на ризичност.

Во рамките на процесот од став 1 од оваа точка, банката е должна:

- да утврди интерни цели за нивото на адекватност на капиталот, во согласност со профилот на ризичност, големината и сложеноста на финансиските активности на банката;

- да врши анализа на тековните и идните потреби од сопствени средства, во согласност со стратегиските цели на банката.

Воведување нов производ/систем во банката

13. За целите за управување со ризиците, банката е должна да има соодветна процедура при воведувањето нов производ или систем.

Пред воведувањето нов производ или систем, банката е должна да изврши документирана анализа којашто ќе вклучува:

- опис на ризиците, кои произлегуваат од воведувањето нов производ или систем;
- анализа на влијанието на новиот производ или системот врз капацитетот на банката за преземање ризици;
- анализа на влијанието на новиот производ или системот врз управувањето со ризиците од страна на банката.

Пред да се воведи нов производ или систем во банката, потребно е да се направат сите неопходни консултации со другите надлежни организациски делови (на пр. организацискиот дел од областа на правото, сметководството, следењето на усогласеноста на работењето на банката со прописите).

Новите производи кои може да имаат значително влијание врз профилот на ризичност на банката се одобруваат од Надзорниот одбор.

Користење услуги од надворешни лица

14. Доколку, при вршењето на финансиските активности и деловните процеси, банката користи услуги од надворешни лица, таа е должна во рамките на политиките за преземање и управување со ризиците и соодветните процедури, да вклучи и политика и соодветни процедури за користење услуги од надворешни лица. Оваа политика ги вклучува најмалку следните елементи:

- основни принципи и насоки за управување со ризиците кои произлегуваат од користењето услуги од надворешни лица;
- начин на спроведување соодветна анализа за избор на потенцијалните надворешни лица;
- начин на проверка на квалитетот на услугите кои ги нудат надворешните лица и услови за ефикасно следење на нивното работење;
- начин на обезбедување непрекинатост во работењето за услугите кои се користат од надворешни лица;
- дефинирање стратешки мерки, во случај на очекувано или неочекувано прекинување на договорниот однос со надворешното лице од кое банката користи услуги.

Најмалку еднаш годишно, Службата за внатрешна ревизија на банката е должна да изврши ревизија на спроведувањето на политиката и процедурите од став 1 на оваа точка.

Банката е должна да обезбеди прецизно дефинирање на одредбите од договорот со надворешното лице, кои ќе овозможат јасно разграничување на правата и обврските помеѓу банката и надворешното лице, како и:

- клаузула за можност за предвременно раскинување на договорните обврски, на барање на банката;
- одредби за заштита на тајноста на податоците на банката;
- одредби за обезбедување усогласеност на надворешното лице со соодветните прописи;
- одредби со кои на банката ѝ се овозможува непречен пристап и можност за контрола на просториите и податоците на надворешното лице.

III.2. Организациона структура за управување со ризиците

15. Банката е должна да воспостави организациона структура, со јасно дефинирани надлежности и одговорности при преземањето и управувањето со ризиците, која одговара на големината, видот и сложеноста на банката и на финансиските активности кои ги врши.

Организацијата на системот за управување со ризиците се воспоставува на следните хиерархиски нивоа:

- стратешко ниво - функцијата на управување со ризиците се остварува од страна на членовите на Надзорниот одбор и Управниот одбор;
- макрониво - функцијата на управување со ризиците на ниво на деловна единица или деловна линија и се извршува од страна на другите лица со посебни права и одговорности кои извршуваат раководна функција и/или од посебниот организационски дел надлежен за следење на управувањето со сите или со одделни ризици;
- микрониво - активностите поврзани со управувањето со ризиците се извршуваат од страна на лицата кои во секојдневното работење преземаат ризици, согласно со процедурите за работа и системите за внатрешна контрола.

16. Надзорниот одбор на банката ги врши најмалку следните работи:

- ја одобрува стратегијата за преземање и управување со ризиците и го следи нејзиното спроведување;
- ги одобрува политиките за преземање и управување со ризиците и го следи нивното спроведување;
- ја оценува соодветноста на донесената стратегија и политики, најмалку на годишно ниво, согласно со профилот на ризичност, видот и обемот на финансиски активности на банката и надворешното опкружување;
- ги разгледува извештаите за профилот на ризичност на банката;
- ги одобрува лимитите на изложеноста на поодделни видови ризици;
- обезбедува услови и ја следи ефикасноста на внатрешната контрола, како составен дел на системот за управување со ризиците;
- одобрува воведување нови производи кои имаат значајно влијание врз профилот на ризичност на банката;
- други активности, кои согласно со Законот за банките, прописите донесени врз основа на тој Закон и интерните акти на банката, е должен да ги врши.

17. Одборот за управување со ризици ги врши најмалку следните работи:

- ја воспоставува и ја спроведува стратегијата за преземање и управување со ризиците;
- ги воспоставува и ги спроведува политиките за преземање и управување со ризиците и дава предлози за нивно ревидирање;
- ги воспоставува процедурите и начинот на вршење стрес-тестирање;
- ја воспоставува политиката за користењето услуги од надворешни лица;
- редовно го оценува системот за управување со ризиците;

- врши анализа на извештаите за изложеноста на банката на поодделните ризици, како и извештаите за профилот на ризичност на банката;
- одредува и редовно ги ревидира лимитите на изложеност на поодделни видови ризици;
- ги дефинира евентуалните исклучоци во однос на дефинираните лимити и доверувањето на одговорноста за одлучување за примена на тие исклучоци;
- други активности коишто, согласно со Законот за банките, прописите донесени врз основа на тој Закон и интерните акти на банката, е должен да ги врши.

18. Управниот одбор ги врши најмалку следните работи:

- ги воспоставува и ги спроведува соодветните процедури за идентификување, мерење или оценка, следење, контрола или намалување на ризиците;
- го воспоставува информативниот систем, како и системот за известување на Надзорниот одбор и Одборот за управување со ризиците, во врска со евентуалните надминувања на пропишаните лимити на изложеноста на одделните ризици;
- обезбедува услови за ефикасно спроведување на процесот за управување со ризиците, вклучувајќи и соодветно и навремено информирање на сите вработени во банката вклучени во процесот на управување со одделни ризици;
- воспоставува процедура за воведување нов производ или систем во банката;
- воспоставува процедури за користење услуги од надворешни лица;
- други активности коишто, согласно со Законот за банките, прописите донесени врз основа на тој Закон и интерните акти на банката, е должен да ги врши.

19. Во зависност од големината, видот и сложеноста на банката и финансиските активности што ги врши, банката е должна да назначи лице/лица, односно да формира посебен организациски дел надлежен за:

- соодветно мерење или оценување, следење, контролирање или намалување на сите материјални ризици;
- соодветно спроведување на политиките и процедурите за управување со ризици во банката;
- редовно следење на лимитите на изложеност на поединечните ризици;
- утврдување и редовно следење на профилот на ризичност на банката и
- редовно известување на Одборот за управување со ризици и останатите органи на банката за изложеноста на банката на поодделните ризици и за нејзиниот профил на ризичност.

Лицата надлежни за управување со ризиците, односно организацискиот дел за управување со ризиците се независни од лицата и организациските делови кои преземаат ризици во своето работење.

Службата за внатрешна ревизија врши ревизија на работењето на организацискиот дел од став 1 на оваа точка, согласно со годишниот план за внатрешна ревизија.

III.3. Информативен систем

20. Банката е должна да воспостави информативен систем кој ќе овозможи соодветно мерење или оценка на ризиците, како и известување за големината и структурата на изложеноста на банката на ризици.

Информативниот систем треба да овозможи изготвување на извештаи кои ги исполнуваат најмалку следните услови:

- да бидат транспарентни - да содржат јасни, разбирливи и прецизни податоци во врска со ризиците;
- да бидат целосни - да обезбедуваат доволно податоци за сите материјални ризици и да овозможуваат сеопфатна анализа и оценка на изложеноста на банката на ризици;
- да бидат корисни - да ги содржат најважните податоци во врска со ризиците;
- да бидат споредливи - извештаите да се карактеризираат со најголемо можно ниво на воедначеност, во зависност од податоците кои ги содржи;
- да бидат навремени - да обезбедуваат навремено донесување одлуки во врска со преземањето и управувањето со ризиците.

III.4. Дефинирање на лимитите на изложеноста на ризици

21. Банката е должна да воспостави интерни лимити на изложеноста на поодделните мерливи ризици.

Лимитите на изложеноста на поодделните ризици се предмет на ревидирање, во зависност од внатрешните и надворешните услови во кои работи банката.

Банката може, во интерните акти, да ги дефинира и евентуалните исклучоци во однос на дефинираните лимити од став 1 на оваа точка, при што е должна да ги дефинира лицата кои ќе бидат одговорни за одлучувањето за примена на тие исклучоци.

IV. УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИТЕ НА КОНСОЛИДИРАНА ОСНОВА

22. Матичното лице на банкарската група е должно да воспостави систем за управување со ризиците на ниво на целата банкарска група, согласно со одредбите на Законот за банките и оваа Одлука.

V. ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

23. Одредбите од оваа Одлука што се однесуваат на банките соодветно се применуваат и на филијалите на странските банки и на штедилниците, во согласност со Законот за банките и подзаконските акти донесени врз основа на тој Закон.

24. Оваа Одлука влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“, а ќе се применува од 01.09.2008 година.

По исклучок на став 1 од оваа точка:

- точката 10 ќе почне да се применува од 01.01.2009 година, при што банката е должна да го спроведе првото стрес-тестирање најдоцна до 30.06.2009 година;
- точката 12 ќе почне да се применува од 01.01.2010 година.

О. бр.02 -15/II -2/2008
28 февруари 2008 година
Скопје

м-р Петар Гошев
гувернер
и претседател
на Советот на Народната банка
на Република Македонија

АНЕКС

1. Основни принципи за управување со кредитниот ризик и ризикот од концентрација на изложеноста на банката

Основните принципи и стандарди за управување со кредитниот ризик се содржани во Одлуката за управување со кредитниот ризик и се состојат од следното:

1. Банката е должна да обезбеди јасна поделба на надлежностите и одговорностите меѓу организациските делови на банката кои се носители на кредитната активност и кои преземаат кредитен ризик и организациските делови кои се надлежни за управување со кредитниот ризик.
2. Банката е должна да обезбеди јасна поделба на надлежностите и одговорностите меѓу организацискиот дел надлежен за одобрување на кредити (front office) и организацискиот дел надлежен за позадински работи во врска со кредитирањето (back office), во рамки на организацискиот дел - носител на кредитна активност.
Под кредитна активност, кредитна изложеност и кредит, според оваа Одлука, се подразбира секоја трансакција која генерира кредитен ризик.
3. Банката воспоставува соодветен кредитен процес, што вклучува:
 - процес на одобрување на кредитот;
 - процес на следење на кредитот;
 - процес на идентификување, мерење, следење, контрола или намалување на кредитниот ризик.
4. Банката воспоставува јасен и транспарентен процес на одобрување кредити. Пред одобрување на кредитот, банката е должна да ги идентификува сите значајни фактори кои може да влијаат на ризичноста на клиентот, односно на изложеноста на банката кон клиентот.
5. Процесот на следење на кредитот вклучува следење на кредитот, односно на договорните услови, работењето, финансиската состојба на клиентот и вредноста на обезбедувањето на кредитот.
6. Банката воспоставува редовен процес на анализа на квалитетот на кредитното портфолио, што вклучува и оценка на неговите идни трендови.
7. Банката воспоставува процес на класификација на ризичноста на изложеностите на кредитен ризик на поединечна и на групна основа.
При креирањето на портфолиото на изложеностите за кои се утврдува исправка на вредноста, односно посебна резерва на групна основа, банката е должна да дефинира квантитативни и квалитативни критериуми врз основа на кои се формираат хомогени потпортфолија на изложености со сличен кредитен ризик.
8. Утврдувањето на исправката на вредност и посебната резерва, класификацијата на кредитната изложеност и нејзиното следење ги вршат организацискиот дел (лицата), кои не учествувале во одобрувањето на кредитот.

9. Банката дефинира критериуми за идентификување на „проблематичните кредити“ и постапка за нивно следење.
10. Банката воспоставува информативен систем, којшто обезбедува изготвување најмалку на следните податоци и извештаи:
- за структурата на вкупната изложеност на кредитен ризик, според категоријата на ризик (по сектори, одделни кредитни производи, според валутната структура, според видот на обезбедувањето, според рочноста на изложеноста и др.);
 - за финансиската сила на клиентот;
 - за изложеностите со повисок степен на ризик;
 - за достасаните и нефункционалните побарувања;
 - за движењето (миграцијата) на изложеностите според нивото на кредитен ризик (категорија на ризик) во одреден временски интервал;
 - за пролонгирани и реструктурирани побарувања;
 - за структурата на вкупната изложеност на кредитен ризик според видот на обезбедувањето;
 - за нивото и движењата на износот на исправката на вредноста и посебната резерва, на ниво на кредитното портфолио и според одделни аспекти (валута, сектори, рочност и др.).

2. Основни принципи за управување со ризикот од концентрација на изложеноста на банката

1. Банката воспоставува методологија за идентификување, мерење, следење и заштита од ризикот од концентрација на изложеноста на банката. Методологијата, содржи најмалку:
 - мерење на ризикот од концентрација кон одредени лица;
 - систем за идентификување на поврзани лица и лица поврзани со банката;
 - мерење на концентрацијата на нивото на кредитното портфолио и на нивото на портфолиото за тргувањето;
 - дефинирање лимити на изложеноста по одредено лице, географска локација, сектори, дејности, валута и слично;
 - можност за прилагодување на лимитите;
 - трансфер на ризикот на друга договорна страна.
2. Банката воспоставува информативен систем, кој обезбедува изготвување најмалку на следните податоци и извештаи за концентрацијата на изложеноста на банката по:
 - одредено лице, група на поврзани лица и лица поврзани со банката;
 - кредитен или друг вид производ/услуга на банката;
 - дејност;
 - географска локација;
 - сектор;
 - валута.

3. Основни принципи за управување со ризикот на земја

1. Банката е должна да воспостави систем за оценка на ризикот на земјата, кон која банката има изложеност, или има намера да воспостави изложеност.
2. Банката е должна да воспостави политика за управување со ризикот на земјата која содржи:
 - дефинирање на изложеноста на ризик на земја;
 - поставување лимити на изложеноста по одделни земји;
 - евентуално дефинирање листа на земји кон кои банката не смее да има изложеност;
 - поставување лимити на изложеноста по одделни носители од други земји (држави, банки, други лица); според одделни видови кредитна изложеност (кредити, гаранции, акредитиви и сл.); според рочноста;
 - начин на мерење на загубите поради ризикот на земја;
 - дефинирање систем за следење на изложеноста по одделна земја, како и начин на информирање на Одборот за раководење со ризикот, Управниот одбор и Надзорниот одбор на банката.
3. Врз основа на политиката, Управниот одбор на банката воспоставува процедури кои, меѓу другото, вклучуваат: пропишување на начинот, формата и динамиката на интерно известување; идентификување на организациските делови во банката каде што, според видот на финансиските активности кои се извршуваат, може да дојде до појава на овој вид ризик; определување на одговорните лица/организациски дел во банката кои ќе го следат овој ризик и изложеноста кон одделна земја.
4. При утврдувањето на загубата поради ризикот на одделна земја, банката може да користи готови податоци од странски извор (пр. меѓународни агенции за кредитен рејтинг) или домашен извор (специјализирани институции за оценка на ризикот на земјата, Народната банка и сл.), или да воспостави сопствен систем за утврдување и мерење на ризикот на земја.
5. Банката воспоставува информативен систем кој обезбедува изготвување најмалку на следните податоци и извештаи: изложеност кон одделна земја и вкупната изложеност на банката на ризикот на земја, секторска, валутна и рочна структура на изложеноста кон одделна земја и на вкупната изложеност на банката на ризикот на земја, висината на исправката на вредноста и посебната резерва којашто произлегува од изложеноста кон одделна земја, како и од вкупната изложеност на банката на ризикот на земја.

4. Основни принципи за управување со ликвидносниот ризик

Основните принципи и стандарди за управување со ликвидносниот ризик се содржани во Одлуката за управување со ликвидносниот ризик и се состојат во следното:

1. Банката е должна да го идентификува, мери, следи и контролира ликвидносниот ризик, во согласност со природата, обемот и сложеноста на финансиските активности кои ги врши, на начин со кој ќе овозможи непречено, непрекинато и навремено извршување на достасаните обврски.
2. Банката врши тестирање на ликвидноста при различни сценарија, со цел да се следи ликвидносниот ризик и да се обезбеди соодветна ликвидносна позиција. Врз основа на овие сценарија за управувањето со ликвидносниот ризик, банката е должна да дефинира начини за обезбедување соодветна ликвидност, имајќи ги предвид нормалните (вообичаените) приливи и одливи (основно сценарио) и можните случувања при ликвидносна криза (сценарија за стрес-тестирања). Банката е должна редовно да врши ревидирање на соодветноста на претпоставките кои се основа на овие стрес-тестирања.
3. Банката е должна да воспостави план за управување со ликвидносниот ризик во вонредни услови, кој меѓу другото, содржи и задолженија за изготвување извештаи со податоци, показатели и други информации кои се неопходни за преземање мерки во случај на ликвидносни кризи, но и за интерно известување во рамки на банката. Банката врши редовно тестирање на соодветноста на планот за управување со ликвидноста во вонредни услови (ликвидносна криза). Планот содржи и обврска за информирање на Народната банка за причините кои претставуваат опасност за ликвидноста на банката, како и за планираните мерки и активности на банката за нивно отстранување.
4. Банката воспоставува информативен систем кој обезбедува изготвување најмалку на следните податоци и извештаи:
 - за резидуалната договорна и очекувана рочна структура на побарувањата и обврските на банката;
 - за најголемите депоненти и кредитори и за нивото на концентрација на обврските на банката;
 - за проектираните ликвидносни потреби и изворите на финансирање на ликвидносните потреби во одредена валута и во утврдени временски интервали;
 - за стабилноста на депозитите на банката (според рочност, сектор, валута);
 - за готовинските текови на банката во одреден временски интервал и др.

5. Основни принципи за управување со ризикот на каматни стапки во портфолиото на банкарските активности

1. Банката е должна да воспостави систем за управување со ризикот на каматна стапка кој произлегува од портфолиото на банкарските активности, кој е соодветен на природата, обемот и сложеноста на активностите на банката кои влијаат врз нивото на изложеноста на банката на овој ризик.
2. При оценката на изложеноста на ризикот на каматна стапка, банката ги има предвид сите позиции од портфолиото на банкарските активности кои се чувствителни на промените на каматните стапки, при што врши оценка на:
 - Ризикот кој произлегува од рочната неусогласеност на каматночувствителните активни и пасивни позиции;
 - Ризикот кој произлегува од движењата на кривата на принос;
 - Ризикот кој произлегува од опциите кои се вградени во каматночувствителните позиции.
3. Банката е должна да го определи нивото на ризикот кој произлегува од промените во каматните стапки, од аспект на влијанието врз билансот на успех и врз висината на каматночувствителните позиции.
4. Банката дефинира лимити на изложеноста на ризикот на каматни стапки во портфолиото на банкарските активности, со цел да се намалат загубите, односно да се намалат негативните ефекти врз висината на приходите и на сопствените средства на банката од ризикот на каматните стапки, притоа имајќи ги предвид и резултатите од извршеното стрес-тестирање.
5. Банката, која се соочува со значителна изложеност на ризикот на каматните стапки во повеќе валути, е должна да го оцени овој ризик за секоја поодделна валута.
6. Банката врши редовно стрес-тестирање на влијанието на големите промени (шокови) во каматните стапки врз добивката и сопствените средства на банката. Стрес-тестирањето (стрес-сценаријата) се темели врз реално најлошите сценарија и ги опфаќа сите материјални извори на ризик од промената на каматните стапки. Одборот за управување со ризиците ги зема предвид резултатите од извршените стрес-тестирања при ревидирањето на политиките и на утврдените лимити на ризикот на каматни стапки.
7. Банката воспоставува информативен систем кој обезбедува изготвување најмалку на следните извештаи и податоци:
 - Извештај за висината и структурата на каматночувствителната актива и пасива во одредени временски интервали или периоди;
 - Извештај за изложеноста на банката на ризикот на каматна стапка според рочноста;
 - Степен на изложеност на ризикот на каматните стапки при различни симулации.

6. Основни принципи за управување со стратегискиот ризик

1. Банката е должна да воспостави систем за управување со стратегискиот ризик на кој таа е изложена или на кој може да биде изложена.
2. Банката е должна да воспостави политика за управување со стратегискиот ризик, која ќе содржи:
 - Дефиниција на стратегискиот ризик;
 - Извори на стратегискиот ризик (надворешни и внатрешни);
 - Инструменти/фактори за намалување на стратегискиот ризик;
 - Начин на управување со стратегискиот ризик;
 - Прифатливо ниво на изложеноста на стратегискиот ризик.

Политиката за управување со стратегискиот ризик е во согласност со стратегијата на банката за управување со ризиците.

Надворешни извори на стратегиски ризик се оние на кои банката не може да влијае или може ограничено да влијае, како што се: конкуренцијата, промените во информациската технологија, промените во регулативата (прудентна, даночна и слично).

Внатрешните извори на стратегиски ризик се оние фактори кои банката може да ги контролира, но сепак можат да имаат влијание врз реализацијата на нејзините стратегиски и деловни цели, како што се: организациската поставеност, работните процеси и процедури, вработените, информациите, информациската технологија на банката и слично.

Како фактори за намалување на стратегискиот ризик се сметаат: изборот на соодветни членови на Надзорниот и Управниот одбор, воспоставувањето соодветни статегиски и деловни цели, изборот на вработени со соодветна стручност и знаење и нивна постојана обука, ефикасен систем на управување со ризиците, соодветен пристап до информации.

3. Надзорниот одбор е должен да донесе деловна политика и развоен план, односно стратегија и деловни цели за работењето на банката, коишто ќе бидат одобрени од страна на Собранието на банката.

Стратегијата и деловните цели на банката треба да одговараат со големината, видот и сложеноста на банката и на финансиските активности коишто ги врши и коишто планира да ги врши, како и со деловното опкружување во кое работи.

4. Стратегијата се однесува за период од три до пет години..

Стратегијата содржи најмалку:

- Анализа на макроекономското опкружување во кое работи банката;
- Преглед на стратегиските цели на банката;
- Систем на банката за управување со ризиците;
- Основни цели за секој организациски дел на банката;
- Финансиски план и проекции на финансиските извештаи на банката за период од три до пет години.

5. Деловниот план на банката треба да биде во согласност со стратегиските цели на банката и треба да ги опфаќа сите деловни процеси на банката.
6. Банката утврдува јасни одговорности на лицето/лицата задолжени за изработка на стратегијата, при што треба да бидат вклучени претставници на одделните организациски делови на банката и да постои координација меѓу организациските делови.
7. За потребите на управувањето со стратегискиот ризик, банката воспоставува информативен систем кој обезбедува изготвување најмалку на следните податоци и извештаи:
 - Извештај за ефектите од реализацијата на одредена стратегиска цел поставена врз основа на претпоставки кои се користени при изработката на стратегијата на банката и тековната состојба.
 - Извештај за направените трошоци и остварените приходи од преземањето на активностите во насока на остварувањето на стратегијата на банката. Овој извештај треба да биде поткрепен со соодветна документација, врз основа на што Управниот одбор треба да изврши оценка на успешноста на стратегијата и на органите на банката, како и на лицата со посебни права и одговорности.

7. Основни принципи за управување со репутацискиот ризик

1. Банката е должна да воспостави систем за следење и оценка на изложеноста на репутацискиот ризик на кој таа е изложена или на кој може да биде изложена.
2. Банката воспоставува и применува строги процедури за заштита на тајноста на податоците за своите клиенти, во согласност со Законот за банките и другите прописи со кои се регулира тајноста на податоците.
3. Банката воспоставува и применува процедури за заштита од злоупотреби од страна на вработените, како и за спречување на активностите на перење пари и финансирање на тероризмот, прекршување на забраните или преземање други активности кои значат непочитување на регулативата или имаат за цел да нанесат штета на трети лица.
4. Банката воспоставува процедури за постапување по поплаките од страна на клиентите и обезбедува нивна соодветна примена.
5. Банката воспоставува и применува процедури за навремено и точно известување на регулаторните, супервизорските и на други органи за сите случаи и врз сите основи, предвидени со прописите (Народната банка, Управата за приходи и слично).
6. Надзорниот и Управниот одбор на банката се должни:
 - да обезбедат услови сите вработени во банката да работат во насока на создавање и одржување на добрата слика за банката во јавноста;
 - да обезбедат почитување на регулативата и респонзивност на укажувањата и барањата од регулаторните, супервизорските и другите органи.

8. Основни принципи за управување со оперативниот ризик

8.1. Третман на оперативниот ризик

1. Банката е должна да воспостави систем за управување со оперативниот ризик на кој е изложена или на кој може да биде изложена којшто ги опфаќа сите материјални аспекти на оперативниот ризик.
2. Банката е должна да воспостави и да применува политика и процедури за управување со оперативниот ризик кои одговараат на природата, големината и сложеноста на финансиските активности кои ги врши банката.

Политиката за управување со оперативниот ризик содржи најмалку:

- Дефиниција на сите видови оперативен ризик на кои е изложена или на кои може да биде изложена банката;
 - Прифатливо ниво на изложеноста на оперативен ризик;
 - Начин на идентификување, оценка, следење и контрола или намалување на оперативниот ризик;
 - Опфат на податоците и информациите кои се дел од извештаите за потребите на управувањето со оперативниот ризик;
 - Јасно дефинирани одговорности за управување со оперативниот ризик, начин на известување на Надзорниот одбор и другите органи на банката, лицата со посебни права и одговорности, лицата/организацискиот дел надлежен за управување со ризиците во банката.
3. Банката е должна да врши тековна анализа на значителните загуби кои настанале како последица на оперативниот ризик. Значајните загуби од оперативниот ризик треба да бидат дефинирани во политиките за управување со ризиците.
 4. Банката е должна да воспостави систем за редовно известување на Управниот одбор и Надзорниот одбор, како и на останатите лица со посебни права и одговорности за значителните загуби настанати како последица на изложеноста на оперативниот ризик. Овие извештаи вклучуваат најмалку: опис на видот на настанатата загуба од оперативен ризик, главните причини кои довеле до загубата, висината на загубата и листа на преземени мерки.
 5. Надзорниот одбор и Управниот одбор на банката одлучуваат за преземање дополнителни мерки за покривање/намалување на оперативниот ризик.

Надзорниот одбор и Управниот одбор на Банката се должни да обезбедат услови за следење на реализацијата на преземените дополнителни мерки.

8.2. Непрекинатост во работењето и план за вонредни услови

6. Банката е должна да воспостави план за непрекинатост во работењето и план за вонредни услови.
Планот за непрекинатост во работењето е формален документ кој вклучува процедури коишто треба да овозможат непрекинато работење на најзначајните процеси и системи на банката.

Планот за вонредни услови е составен дел на планот за непрекинатост во работењето и ги дефинира техничките и организациските мерки и активности за повторно воспоставување, односно продолжување на работењето и минимизирање на последиците од деловниот прекин, односно од нарушувањето на условите за работа.

7. Планот за непрекинатост во работењето има за цел да се обезбеди расположливост на помошните капацитети наменети за вонредни ситуации во најкраток можен рок, а планот за вонредни услови треба да овозможи, во случај на значителни нарушувања на условите за работа (значителни деловни прекин), продолжување на работењето и минимизирање на последиците од деловниот прекин, односно од нарушувањето на условите за работа.
8. Планот за непрекинатост во работењето и планот за вонредни услови вклучуваат и:
 - Дефинирање на настаните кои се сметаат како вонредни услови или сериозно нарушени услови за работа;
 - Поделба на надлежностите и определување лица со посебни права и одговорности и/или вработени во банката кои ќе бидат одговорни за преземање соодветни активности при појава на вонредни услови или сериозно нарушени услови за работа;
 - Создавање услови за непречено продолжување на функционирањето на најзначајните системи и процеси на банката;
 - Временски рокови за обезбедување непречено продолжување на функционирањето на најзначајните системи и процеси;
 - Процедури за обезбедување непрекинато функционирање на најзначајните системи и процеси;
 - Начин на информирање во случај на сериозно нарушени услови за работа.
9. Банката е должна да обезбеди целосна информираност на лицата кои имаат одредени задолжувања во врска со содржината и значењето на планот за непрекинатоста во работењето и планот за вонредни услови.
10. Банката е должна да обезбеди тестирање на планот за непрекинатост во работењето и планот за вонредни услови најмалку еднаш годишно и при секоја значителна промена на изложеноста на банката на оперативниот ризик. Надзорниот и Управниот одбор на банката задолжително се информираат за резултатите од овие тестирања.
11. Банката е должна да обезбеди периодично ревидирање на планот за непрекинатост во работењето и планот за вонредни услови заради усогласување со тековните активности, деловните процеси и стратегии.
12. За потребите на управувањето со оперативниот ризик, банката воспоставува информативен систем кој обезбедува изготвување најмалку на следните податоци и извештаи:
 - Извештај за обемот и фреквенцијата на направените грешки, задоцнувања и неиспраќања на извештаи;
 - Извештај за новите клиенти и клиентите кои ја напуштиле банката, со

општ опис на профилот на новите клиенти на банката, информација за клиентите кои ја напуштиле банката (пример, затворени сметки од страна на клиенти и сл.) и слично. Целта на овој извештај е да му укаже на Управниот одбор и на другите органи на банката на евентуалните системски причини за затворање на сметките во банката, на проблемите со услугите на клиентите и слично;

- Извештај за вкупниот број трансакции и износот на извршените трансакции во определен временски период (ден, месец, година);
- Извештај за висината на загубите од изложеноста на оперативен ризик остварени во определен временски период;
- Извештај за настанатите непочитувања на административните и сметководствените контролни процедури, бројот, причините и природата на настанатите непочитувања. Овој извештај може да опфаќа број на грешки во сметководствените книжења, грешки во документацијата за обезбедување кредити, неовластени пристапи до сметка на клиент и слично.

9. Основни принципи за управување со пазарниот ризик

1. Банката е должна да обезбеди јасна оперативна и организациска поделба помеѓу активностите на тргување (front office) и позадинското работење во врска со тргувањето (back office), вклучувајќи и јасна оперативна и организациска поделба на одговорностите и надлежностите на лицата со посебни права и одговорности кои извршуваат раководна функција. Банката може да го издвои позадинското работење од процесот на управување со ризиците и од сметководственото евидентирање на тргувањето.
2. Поделбата меѓу активностите на тргување (front office) и позадинското работење во врска со тргувањето (back office) опфаќа воспоставување соодветни работни и безбедносни процедури, правила за пристап до компјутерските апликации и физичка поделба на деловните простории во кои се извршуваат овие активности.
3. Основните принципи за управување со пазарниот ризик, наведени во овој дел од анексот, банката е должна соодветно да ги примени и при управувањето со валутниот ризик.

9.1. Организациски дел во кој се вршат активности на тргување (front office)

4. Банката е должна, пред реализирањето на трансакцијата на тргување, да обезбеди дека сите битни услови и елементи на една трансакција се јасни и договорени.
5. Банката е должна да не извршува трансакции кои не се во согласност со вообичаените услови на пазарите. По исклучок, банката може да дозволи склучување на вакви трансакции, доколку се исполнети следните услови:
 - Трансакцијата се темели врз експлицитни и добро образложени барања на клиентот, при што договореното отстапување од пазарните услови треба да биде јасно видно во документацијата за трансакцијата;
 - Банката е должна, во писмена форма, да го информира клиентот за отстапувањата на неговите барања од пазарните услови, со јасно објаснување на отстапувањата. Банката е должна да обезбеди писмен доказ дека го информирала клиентот за тие отстапувања.

Управниот одбор и соодветните лица со посебни права и одговорности надлежни за активностите на тргување се информираат за значајните (големите) трансакции кај кои постои отстапување од пазарните услови.

6. Тргувањето надвор од просториите на банката е дозволено исклучиво доколку е тоа пропишано со интерните правила за тргување, со кои се дефинираат: лицата овластени за тргување (дилери), предметот и обемот на трансакциите и методот за спроведување на трансакциите, а се воведува и обврска за лицата овластени за тргување за писмено известување на банката за секоја трансакција склучена надвор од просториите на банката.
7. Банката ги снима разговорите на сите лица овластени за тргување (дилери) кои се вклучени во трансакциите на тргување.

8. По склучувањето на секоја трансакција, лицето кое ја склучило трансакцијата изготвува Потврда која ги вклучува сите битни информации во врска со трансакцијата. Потврдата и целата останата документација во врска со трансакцијата, во што е можно пократок рок, се доставуваат до организацискиот дел за позадинските работи поврзани со тргувањето (back office). Трансакциите кои се склучени по завршувањето на работното време на организацискиот дел за позадинските работи поврзани со тргувањето (back office), се вклучуваат во позиција од тргувањето за тој ден и посебно се означуваат. Во овие случаи, Потврдата и останатата документација за трансакцијата се доставуваат, во што е можно пократок рок, до организацискиот дел за позадинските работи поврзани со тргувањето (back office).
9. Секое лице кое го врши тргувањето е должно, во информативниот систем, да ги внесува податоците за секоја трансакција која ја извршило под својот идентификациски код.

9.2. Организациски дел за позадинските работи поврзани со тргувањето (back office)

10. Банката е должна да има систем/процес за испраќање и примање на потврдите за склучените трансакции, како и за понатамошното процесирање на трансакциите од страна на организацискиот дел за позадински активности.
11. Банката е должна да обезбеди изготвување на Потврда за секоја склучена трансакција, соодветно евидентирање на трансакцијата и обезбедување на целата потребна документација за склучената трансакција.
12. Банката е должна да обезбеди точни, навремени и целосни потврди од страна на трети лица - учесници во тргувањето. Потврдите во врска со склучените трансакции од страна на третите лица се доставуваат директно до организацискиот дел за позадинските работи поврзани со тргувањето (back office). Банката е должна веднаш да ги информира третите лица доколку потврдите за склучените трансакции се нецелосни или недостасуваат.
13. Банката е должна да воспостави редовно следење на трансакцијата склучена во организацискиот дел за тргување, вклучувајќи и верификација на:
 - целосноста на документацијата за склучената трансакција и нејзиното навремено доставување до организацискиот дел за позадински активности (back office);
 - усогласеноста на податоците за склучената трансакција со податоците и Потврдата за трансакцијата, изводот за трансакцијата од електронскиот систем за тргување и други извори;
 - почитувањето на ограничувањето на загубите;
 - усогласеноста на склучените трансакции со пазарните услови;
 - отстапувањата од интерните правила за тргување;

- усогласеноста на евиденцијата за трансакциите помеѓу организацискиот дел за тргување и другите организациски делови кои се независни од организацискиот дел за тргување.

14. Банката е должна да воспостави интерни процедури за промена на податоците за склучените трансакции (пр. при утврдени грешки и отстапувања и слично).

9.3. Третман на пазарниот ризик

15. Управувањето со пазарниот ризик го врши лице/органizaциски дел кој е независен од организацискиот дел за тргување.

16. Мерењето на пазарниот ризик вклучува оценка на загубите при нормални пазарни услови и на загубите при вонредни пазарни услови. Банката врши оценка на влијанието на добиените резултати од мерењето на ризиците кои произлегуваат од активностите на тргување, врз висината на сопствените средства и добивката на банката.

17. При одредувањето на ограничувањата на загубите, банката ги зема предвид висината на сопствените средства и висината на добивката на банката, како и сложеноста на финансиските активности кои ги врши. Банката врши редовно ревидирање на лимитите. Надминувањето на лимитите мора да биде одобрено од страна на овластено лице, утврдено со интерните процедури на банката, пред тоа да настане. Управниот одбор на банката треба веднаш да биде информиран за секое надминување на утврдените лимити.

18. Банката е должна да обезбеди дневно следење на ризиците кои произлегуваат од активностите на тргувањето, и тоа најмалку на податоците за:

- Позициите за извршените тргувања, висината на остварените лимити и пречекорувањата на лимитите;
- Резултатите од извршените тргувања.

19. Банката е должна да ја следи изложеноста на пазарниот ризик според видот на трансакциите, според организациските делови, според видот на финансискиот инструмент, како и од аспект на почитувањето на утврдените лимити. Следењето на надминувањето на лимитите треба да се врши дневно, односно во текот и на крајот на денот на тргувањето.

20. За потребите на управувањето со пазарниот ризик, банката воспоставува информативен систем кој обезбедува изготвување најмалку на следните податоци и извештаи:

- Извештај за валутната структура на позициите од тргување по одделна валута;
- Извештај за реализираните трансакции на тргување во текот на одреден период;
- Извештај за исклучоците од политиките и процедурите на банката, со посебен осврт на тоа дали исклучоците настанале во рамки на процедурите на банката предвидени за таквите случаи;

- Извештај за почитувањето на законски утврдените лимити и на интерно определените лимити.
 - Преглед на тековните и кумулативните резултати од тргувањето, и тоа најмалку на месечна и на годишна основа, поделени по области/видови на тргување.
21. Банката е должна да врши соодветно стрес-тестирање на портфолиото за тргувањето и на сите трансакции кои претставуваат изложеност на пазарен ризик, да има план за вонредни услови, како и да има соодветни методи за периодична проверка и тестирање (back-testing) на системите за мерење на пазарниот ризик. Резултатите од извршеното стрес-тестирање и од извршената проверка се составен дел на целокупниот процес на управување со ризиците и стратегијата за управување со ризиците.
22. Податоците кои се користат за утврдување на вредноста на сите позиции од портфолиото за тргувањето се предмет на редовна проверка, од страна на независни внатрешни или надворешни лица кои не се вклучени во процесот на тргување. Во случај кога банката користи модел за утврдување на пазарната вредност на позициите од портфолиото за тргувањето, моделот треба да е предмет на редовно независно тестирање и проверка.